

ACADEMICIANUL ALEXANDRU ZUB LA 75 DE ANI

În breasla istoricilor români din ultima jumătate de secol dacă am căuta un exemplu reprezentativ, devenit în timp un model, care s-a dăruit total, cu o tenacitate impresionantă, pe o linie consecventă și mereu ascendentă, imun la derapaje și nedispus la compromisuri politice, ideologice sau profesionale, acesta este, fără îndoială, academicianul Alexandru Zub. În „republica istoricilor” din țara noastră, Al. Zub este astăzi un mare senior, un reper de comportament moral și profesional.

Alexandru Zub s-a născut la 12 octombrie 1934 în satul Maghera din comuna Vârful Câmpului, jud. Botoșani, într-o familie cu rădăcini adânci în lumea rurală românească, venind, după mamă, din Maramureș, iar după tată din Bucovina. O familie de oameni gospodari, fără prea mult pământ, dar harnici, cu mulți copii, în care s-a muncit din greu pentru a se asigura cele necesare vieții de zi cu zi și creșterii urmașilor într-un climat sănătos, caracterizat prin curățenie sufletească și demnitate.

După clasele primare, urmate la școala din localitatea natală a urmat cursurile Școlii Normale din Șendriceni, cu gândul de a deveni învățător.

Copil fiind, atât în satul natal, cât și la Șendriceni, a fost martor al acțiunilor samavolnice prin care s-a instaurat comunismul în zonă. A văzut asaltul asupra conacului boieresc din satul natal și a asistat, cu durere, la „vandalizarea” bibliotecii Școlii Normale din Șendriceni, salvând în aceste împrejurări câteva cărți din focul din curtea școlii, dar și din podul școlii, încropindu-și astfel prima bibliotecă personală.

La Școala Normală a fost un elev deosebit de sânguinos, cu un comportament ireproșabil, a avut câțiva profesori remarcabili, între care nu uită a aminti, ori de câte ori are ocazia, pe Gheorghe Romândașu, profesorul de istorie, despre care a scris, în timp, mai multe rânduri. Învăța cu plăcere la toate obiectele, și-a lărgit orizontul din bogate lecturi care l-au orientat hotărât spre istorie. În copilărie la clasică întrebare a adulților „Ce vrei să te faci când vei fi mare?”, Al. Zub răspundea fără ezitare: „Istoric”. Dacă în familie, de mic, s-a învățat cu munca, la Școala Normală, cu un program bogat și riguros, a învățat ce înseamnă „școala muncii”.

La terminarea Școlii Normale, în 1953, Al. Zub, absolvent cu diplomă de merit, se putea înscrie la orice facultate fără examen. În toamna anului menționat, după un stagiul de câteva săptămâni de „student la Chimie”, „opțiune” aproape impusă de profesorul său de geografie Ion Sârcu de la Școala din Șendriceni, unde acesta fusese „exilat” câțiva ani, dar revenit acum la

Universitatea din Iași, a trecut la Facultatea de Istorie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, facultate pe care a terminat-o, cu rezultate excelente, în vara anului 1957. Ca student s-a remarcat, printr-o tenace aplecare spre studii aprofundate, făcute cu seriozitate și metodă. Activ la cercurile și sesiunile științifice studentești, primind și bursa de merit „Bălcescu”, pentru rezultate la învățătură, a devenit treptat un student remarcabil, apreciat de colegi și mulți profesori. Din studenție a devenit un fervent cercetător al fondurilor documentare, de la Biblioteca Centrală Universitară, având o înțelegere aparte din partea directorului Grigore Botez, dar și a unor profesori, precum D. Berlescu, care îi dădeau recomandări pentru accesul la unele cărți și fonduri cu regim special.

Ajuns în anul final de facultate, totul îl recomanda pentru a ocupa un post în învățământul superior. Exact în acest moment s-au produs o serie de evenimente care l-au făcut ca la intrarea în maturitate să trăiască o experiență ce l-a marcat pentru tot restul vieții. Este vorba de experiența unei reclusiuni silnice de natură politică. Împreună cu alți colegi, încă din toamna anului 1956, au început pregătirile pentru organizarea sărbătoririi, în primăvara anului 1957, a 500 de ani de la urcarea pe tronul Moldovei a lui Ștefan cel Mare. Autoritățile, inclusiv conducerea Universității din Iași, s-au alertat, urmărind orice mișcare a organizatorilor manifestărilor ce urmau a se ține la Iași și Putna. În concepția studenților organizatori, manifestările de la Iași și Putna, din aprilie 1957, având ca model manifestările din 1871, de la Putna, organizate de M. Eminescu, I. Slavici, A.D. Xenopol ș.a., sau manifestările din 1904, care au avut punctul culminant la Borzești-Bacău, erau concepute ca o tentativă de a construi un discurs de resurecție, un discurs regenerativ, opus celui oficial, fiind, în fapt, în mod vizibil manifestări de trezire.

La Putna, în aprilie 1957, Al. Zub a rostit cuvântarea festivă, așa cum făcuse tânărul istoric A.D. Xenopol în 1871, în care a evidențiat, în primul rând, ce a simbolizat Ștefan cel Mare de-a lungul timpului. Textul său, deși sobru și reținut, a fost ulterior cu totul răstălmăcit și tendențios interpretat, așa cum a fost denaturată întreaga manifestare. Cert este că după manifestările de la Iași și Putna, din aprilie 1957, la care au participat numeroși studenți din Iași, dar și din București și Cluj, a urmat o anchetă dură, cu arestări, Al. Zub fiind reținut și încarcerat în noaptea de 6 martie 1958, cu înscenarea unui proces desfășurat la Tribunalul Militar din Iași, în iulie 1958, principala acuzație formulată inițial a fost, foarte gravă, de „tentativă de rebeliune”, diminuată în final prin formula „agitație împotriva regimului”.

Procesul s-a dorit a fi un avertisment pentru lumea academică și studențimea din Iași în primul rând, un exemplu care să frângă din capul locului alte asemenea încercări. Să nu uităm că manifestările de la Iași și Putna din 1957 veneau la mai puțin de un an de la evenimentele dramatice din Ungaria

anului 1956. Pedepsele au fost exemplare, cu ani mulți de temniță aruncați asupra unor tineri care aveau în jur de 25 ani. Al. Zub a fost condamnat la 10 ani de detenție politică. Între 6 martie 1958 și 16 aprilie 1964 Al. Zub a cunoscut rigorile închisorilor comuniste, trecând prin temutele temnițe din Iași, Jilava (în trei rânduri), Gherla și lagărele de muncă forțată din Balta Brăilei de unde a fost eliberat, în baza unui decret de grațiere a deținuților politici, a doua zi după poetul Mihai Ursachi. După anii de reclusiune a fost acceptat cu greu să se reintegreze în societate. Poposind un scurt timp la Bacău, în cadrul Muzeului de istorie, înconjurat fiind de căldura și sprijinul colegilor de facultate V. Căpitanu și V. Ursachi, dar și a inimosului și curajosului Iulian Antonescu, director atunci al Muzeului Regional Bacău, deschizător de drumuri în muzeografia și arheologia băcăuană, din toamna anului 1964 a lucrat la Biblioteca Centrală Universitară din Iași și abia din toamna anului 1968 a reușit, prin concurs, să revină la Institutul de Istorie și Arheologie, al Academiei, unde fusese încadrat la terminarea facultății în 1958, tot prin concurs. Numit responsabil al colectivului de **Istoria culturii**, acum începea cu adevărat o nouă etapă a vieții sale, dedicându-se în mod exemplar, cercetării istorice, devenind pe deplin un „om al cărții” și al „scrisului”.

În ultimii 45 ani, din 1964 până azi, Al. Zub ne-a oferit o lecție despre ce înseamnă munca de cercetare științifică desfășurată cu tenacitate, cu o exemplară pasiune, pricepere și datorie față de profesia aleasă. O viață de om dăruită muzei Clio dominată de ceea ce numim cu simplitate cultul muncii de o intensitate pe care, îndrăznim să spunem că am mai întâlnit-o doar la V. Pârvan.

Am auzit despre Al. Zub în 1958, student fiind în anul I la Iași, dar l-am întâlnit prima dată la Bacău în toamna anului 1964. De atunci i-am urmărit munca, drumul său spre știință. Am citit mult din ceea ce a scris și publicat. În toamna anului 1984, când revista de cultură *Ateneu* i-a acordat **Premiul „V. Pârvan” pentru activitate în domeniul istoriei patriei și valorificării moștenirii culturale**, eveniment ce a coincis, îmbucurător, cu împlinirea unei jumătăți de secol de viață de către Al. Zub, am scris câteva rânduri despre distinsul istoric (cf. *Ateneu*, anul 21, nr.12 (181), dec. 1984, p.7), pe care dacă astăzi le-aș relua nu am avea nimic de corectat sau tăiat, decât doar de adăugat.

Acum, la un nou ceas aniversar, aflat la apogeul puterii sale de creație științifică, Al. Zub degajă imaginea unui om de știință reprezentativ pentru istoriografia și cultura românească. Un om de mare noblețe, elegant în comportament, în vorbă și în scris; un om loial și statornic; un om modest și de o exemplară verticalitate și corectitudine în relațiile cu semenii, cu instituțiile statului, așa cum a fost și în vremea comunismului, când nu a primit onoruri și nu a fost pus în situația de a plăti contravaloarea acestora. Al. Zub este un om cu vocația prieteniei, de o mare stăpânire de sine, susținând și promovând pe cei merituos și iertând pe nevolnici; un om cu o minte perfect echilibrată posedând

însușiri deosebite care au rodit prin tot ceea ce a făcut și încă face pentru istoriografia și cultura românească. Al. Zub este azi un cercetător exemplar, un istoric deplin, un eminent teoretician al istoriei, un orator excelent și un profesionist de excepție al scrisului. Discursul său este coerent și elegant, consistent în idei și deschizător de drumuri. Al. Zub este azi, în fapt, un savant, un autentic reper al domeniului, un model demn de urmat dar foarte greu de ajuns și mai ales de egalat sau depășit.

Activitatea științifică a lui Al. Zub, de până la acest ceas aniversar, este impresionantă, concretizându-se în peste 1500 de articole, studii, eseuri, prefețe, introduceri etc., peste 40 de volume de autor, peste 25 de volume tematice coordonate sau editate etc. O bibliografie la zi a lucrărilor lui Al. Zub cuprinzând volumele de autor, edițiile îngrijite, volumele coordonate, studiile, eseurile etc., cu unele omisiuni privind articolele publicate în reviste de specialitate, întocmită de Lucian Năstasă și Adrian-Bogdan Ceobanu, poate fi consultată în volumul recent **Historia sub specie eternitatis. In honorem magistri Alexandru Zub**, editerunt Victor Spinei et Gheorghe Cliveti, București-Brăila, Editura Academiei Române și Muzeul Brăilei-Editura Istros, 2009, p. 11-63.

Efortul de cercetare al istoricului Al. Zub a fost îndreptat, cu prioritate, spre cunoașterea fenomenului cultural românesc și european, reînnodând astfel o tradiție ilustrată de marii înaintași M. Kogălniceanu, A.D. Xenopol, B.P. Hasdeu, N. Iorga, V. Pârvan, Gh.I. Brătianu ș.a. Dar ceea ce domină creația științifică a lui Al. Zub este preocuparea sa de „a examina, în latura lui pozitivă, dar și în limitările-i inerente, istorismul românesc”, cum declara distinsul istoric într-un volum de studii și eseuri publicat în 1983. De la începuturile activității sale științifice, de când a optat pentru „meseria de istoric”, Al. Zub a mers, mai ales, pe urmele lui A.D. Xenopol și V. Pârvan, cu siguranță două din modelele sale intelectuale care l-au fascinat. Crezul său științific este ilustrat și de citarea selectivă a unor volume realizate în ultimele patru decenii: **Mihail Kogălniceanu, 1817-1891. Biobibliografie** (1971), **A.D. Xenopol, 1847-1920. Biobibliografie** (1973), **V. Pârvan. Efigia cărturarului** (1973 – cu o nouă ediție în 2005), **Mihail Kogălniceanu istoric** (1974), **V. Pârvan, 1882-1927. Biobibliografie** (1975), **A scrie și a face istorie. Istoriografia română postpașoptistă** (1981), **Biruit-au gândul. Note despre istorismul românesc** (1983), **Pe urmele lui V. Pârvan** (1983 – cu ediția a doua în 2001), **L’Historiographie roumaine à l’âge de la synthèse: A.D. Xenopol** (1983), **De la istoria critică la criticism. Istoriografia română la finele secolului XIX și începutul secolului XX** (1985), **Les dilemmes d’un historien: Vasile Pârvan** (1985), **Cunoaștere de sine și integrare** (1986), **Istorie și istorici în România interbelică** (1989), **Istorie și finalitate** (1991), **La sfârșit de ciclu. Despre impactul Revoluției franceze** (1994), **În orizontul istoriei** (1994),

Impasul reîntregii (1995 – cu ediții revăzute și reîntregite în 2004 și 2009), **Chemarea istoriei. Un an de răspântie în România postcomunistă** (1997), **Discurs istoric și tranziție** (1998), **În căutarea unei paradigme** (1998), **Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură** (2000), **Istoriografia română la vârsta sintezei: A.D. Xenopol** (2004), **M. Kogălniceanu – un arhitect al României moderne** (ediția a III în 2005, cu două ediții anterioare în limba franceză în 1978 și 1984), **Clio sub semnul interogației. Idei, sugestii, figuri** (2006), **Romanogermanica. Secvențe istoriografice** (2006) etc. Cum se observă titlurile lucrărilor citate sunt sugestive pentru a ilustra paleta largă a preocupărilor științifice ale lui Al. Zub în slujba cunoașterii evoluției istorismului românesc, în epoca modernă și recentă.

Teza sa de doctorat, **Mihail Kogălniceanu istoric**, susținută la Universitatea „Al.I. Cuza” Iași în 1973 și tipărită la Bacău, în condiții grafice remarcabile pentru acei ani, în 1974 de Editura Junimea din Iași, lucrare monumentală, premiată de Academia Română, rămâne un model și un punct de referință în domeniu. Pentru a ilustra efortul creator, de tip benedictin, menționăm că lucrarea citată, adică teza de doctorat, însumează 852 de pagini și are 5173 note de subsol. În anii ce au urmat a muncit, s-a documentat și a scris foarte mult, devenind un nume de referință al istoriografiei românești.

Doctor în istorie din 1973, cu o serioasă listă de lucrări realizate între 1964 și 1989, după revoluția din decembrie istoricul Al. Zub și-a extins aria preocupărilor și responsabilităților asumate, puse doar în slujba istoriografiei și culturii românești, refuzând, cu eleganță orice alte oferte. Și acestea nu au fost puține. În dialogul cu Sorin Antohi (cf. volumul **Oglinzi retrovizoare. Istorie, memorie și morală în România**, Iași, Editura Polirom, 2002), vorbind despre ofertele propuse, Al. Zub spune: „Am fost solicitat în mai multe direcții, crezându-se că eu aș fi nimerit pentru asumarea unui rol sau a altuia, dar personal eram reticent. Și pentru faptul că aveam o anumită vârstă, pentru că nu aveam nici o experiență pe acest tărâm și nu eram omul care să improvizeze sau care să facă salturi mortale spre a se racorda la cei din jur, ei nefiind obligați să știe de unde vii și care sunt, în fond, determinațiile tale. A trebuit să decid negativ, refuzând pe rând oferte locale sau centrale, așa încât am fost lăsat la o parte treptat, deoarece s-a văzut că eu nu pot fi util, că nu sunt omul manipulabil, care să răspundă la prima chemare, să intre în jocul făcut de alții și controlat în culise”. Asemeni marelui său înaintaș V. Pârvan, care s-a bucurat de numeroase propuneri de implicare în viața socială și politică a vremii sale, Al. Zub nu a acceptat decât acele funcții care să-l ajute în realizarea proiectelor sale profesionale, vizând, pe un plan mai larg, interesele breslei din care face parte, în fapt slujind istoriografia românească.

Director al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași al Academiei Române, din ianuarie 1990, profesor universitar la Facultatea de Istorie din

cadrul Universității „Al.I. Cuza” din Iași, între 1990-2001, conducător de doctorat, membru activ al Academiei Române (corespondent din 1991 și titular din 2004), președinte al Secției de Istorie și Arheologie a Academiei Române, din 2005 etc. Al. Zub este astăzi un savant aflat în avangarda istoriografiei românești. Contactele directe cu istoricii și istoriografia occidentală, începute benefic în 1973 și accentuate în anii 1977-1978, când a fost beneficiarul unei burse „Humboldt”, timp în care și-a îmbogățit orizontul profesiei cu Istoria conceptuală din R.F.G., Noua Istorie din spațiul francez și Direcția antropologică de peste Ocean, s-au intensificat în ultimii ani, fiind la zi cu realizările istoriografiei europene și mondiale, așa cum rezultă și din bibliografia citată în lucrările sale.

Al. Zub a fost și este un promotor al înnoirii istoriografiei românești, al integrării istoriografiei și istoriei românești în istoriografia și istoria europeană, continuând în acest sens demersurile lui N. Iorga și Gheorghe I. Brătianu.. A pus în circulație la noi conceptul de ego-istorie, convins fiind că istoria azi nu mai este posibilă fără ego-istorie. Un exemplu concret de folosire a conceptului de ego-istorie avem în volumul amintit deja și intitulat **Oglinzi retrovizoare...**, dar și în frumosul **Discurs de recepție** rostit sub cupola Academiei Române în ziua de 27 ianuarie 2006, cu titlul **Discurs istoric și ego-istorie** (textul integral fiind publicat în *Zargidava*, V, 2006, p. 5-23).

Adept al lucrului temeinic făcut, al consecvenței și muncii fără preget în slujba profesiei alese, istoricul Al. Zub în tot ceea ce a scris a rămas fidel tezei sale că „istoria reclamă măsură, bun simț și echilibru”.

Astăzi, Al. Zub este o personalitate a culturii românești, un istoric de mare autoritate pe plan național și european, fiind o voce ascultată și respectată. Dovadă a prestigiului de care se bucură sunt numeroasele distincții și recunoașteri profesionale, pe lângă cele amintite mai sus, acordate în țară și străinătate, cum ar fi titlul de Doctor Honoris Causa al universităților din Alba Iulia, Galați, Suceava, și Constanța; membru al unor prestigioase instituții de profil din Germania, Portugalia, S.U.A. etc., este deținător al Ordinului Național „Steaua României” în grad de Mare Ofițer, Director de Onoare al revistei *Dacia Literară*, Profesor Emeritus al Universității „Al.I. Cuza”, Cetățean de Onoare al orașului Iași etc.

Istoricul Al. Zub a fost și este un apropiat al băcăuanilor. Cum am mai spus, la sfârșitul anilor de reclusiune politică prietenii din Bacău i-au întins o mână frățească. A colaborat la revista Muzeului de istorie *Carpica* de la primul număr, adică din 1968 și la revista de cultură *Ateneu*, începând din 1967, revistă care i-a acordat în anul 1984 Premiul „V. Pârvan”. A participat deseori la sesiuni științifice și simpozioane. A susținut conferințe, pe teme de istoria culturii care au rămas memorabile. În ultimii ani colaborează frecvent la revista de istorie *Zargidava*, precum și la revista de cultură *Vitraliu*. Și textul de față

este o dovadă a permanentelor legături dintre istoricul Al. Zub și oamenii din orașul lui Bacovia. Evident că la toate acestea se adaugă faptul important că în ziua de 14 noiembrie 2009, Centrul Cultural Internațional „George Apostu” i-a acordat domnului academician Alexandru Zub **Diploma de Excelență și Premiul Centrului Cultural „George Apostu”**, „pentru demnitatea și tenacitatea Omului și Cărturarului, pentru limpezimea semantică a conceptelor, reflexivitatea într-u cercetarea istorismului românesc și promovarea acestuia în universalitate”.

Acum, la ceas aniversar, la împlinirea a 75 de ani de viață, academicianul Al. Zub este un intelectual de elită, o figură distinctă și distinsă în comunitatea intelectuală de azi, tenace în tot ceea ce întreprinde, cu o putere de muncă intelectuală proverbială, de o energie mobilizatoare. A devenit în timp un reper de comportament, de moralitate și profesionalism, care își păstrează curajul și entuziasmul manifestate vizibil încă cu peste jumătate de secol în urmă. Este în genere un optimist, care își manifestă mereu speranța în mai bine, în progresul istoriografiei și culturii românești. În peisajul istoriografiei românești de azi, și al fenomenului cultural românesc în genere, Al. Zub este un eminent teoretician al istoriei și un analist de marcă, în primul rând, al istorismului românesc.

Omul de știință Al. Zub a devenit o instituție reprezentativă a lumii academice și a culturii românești, un reper pe drumul deschis și marcat de iluștrii săi înaintași: M. Kogălniceanu, A.D. Xenopol și V. Pârvan.

Lui Al. Zub i se potrivește foarte bine spusa lui V. Pârvan și anume că „scopul suprem al luptei noastre e spiritualizarea marelui organism social-politic și cultural creator care e națiunea”. Precum autorul **Memorialelor**, Al. Zub gândește mereu disciplina istoriei nu numai ca formă de cunoaștere a trecutului, dar și ca un mijloc de regenerare și spiritualizare a nației sale. Discursul acad. Al. Zub este coerent și elegant, bogat în idei și aleasă expresivitate, semn că istoricul se află la apogeul carierei sale și merge hotărât pe linia înaintașilor săi*.

Ioan Mitrea

* Textul de față, într-o formă puțin restrânsă, a fost publicat, sub titlul **Istoricul Al. Zub – un reper moral și profesional**, în revista *Vitaliu*. Periodic al Centrului Cultural Internațional „George Apostu” Bacău, Anul XVII, nr. 3-4 (33), noiembrie 2009, p. 27.